

COORDONATE ALE ISTORIOGRAFIEI MINERITULUI ROMÂNESC ÎN SECOLUL XX

Istoria mineritului aurifer în România a fost tratată de-a lungul timpului de o serie de autori care au încercat, în lucrările lor, să prezinte o imagine cât mai cuprinzătoare a evoluției generale a activităților și vieții locuitorilor din zonele cu potențial în acest sens.

Lucrarea de față își propune să completeze această imagine, făcând astfel mai facilă înțelegerea noului curs de dezvoltare imprimat industriei extractive și prelucrătoare a metalelor neferoase.

Fără a avea pretenția cuprinderii exhaustive, în rândurile lucrării de față, a stadiului de cercetare în acest domeniu, vom încerca să realizăm un excurs istoriografic punctând mai ales lucrările de referință. Menționăm că acest demers va avea în atenție doar studiile publicate de la începutul secolului XX până în prezent.

Informarea bibliografică referitoare la problematica mineritului aurifer în România a fost posibilă datorită unor reviste de specialitate prin care cunoscuți istorici, economiști, juriști și ingineri de specialitate au făcut cunoscute, prin studiile și articolele publicate, o serie de probleme legate de dezvoltarea industriei extractive, de dotarea tehnică existentă în industria minieră, de instalațiile miniere performante. De asemenea, au fost prezentate și analizate aspecte privind elaborarea și aplicarea legislației miniere, raporturile dintre personalul angajat și conducerea societăților miniere.

Amploarea interesului acordat cunoașterii și înțelegerii dezvoltării economiei și industriei românești, după 1 decembrie 1918, a fost caracterizată printr-o anumită constanță și prin multitudinea publicațiilor de specialitate. Anul 1918 a fost și în acest sens un deschizător de drum, atunci văzând lumina tiparului multe dintre acestea.

Apariția tuturor revistelor care au tratat problemele economice ale României și implicit a celor legate de industria minieră a avut, cel puțin până la izbucnirea celui de al doilea război mondial, o consecvență demnă de luat în seamă. Anii războiului, însă, au frânat, pentru cele mai multe dintre publicații¹, tipărirea și răspândirea acestora. Condițiile grafice ale revistelor de specialitate sunt, de asemenea, de notificat².

Autorii studiilor și articolelor cuprinse în paginile revistelor au fost, în general, cei care au lucrat efectiv în domeniu, majoritatea dintre ei fiind salariați

¹ De pildă, revista *Analele Minelor din România* a fost publicată, începând cu anul 1940, în serie incompletă, ajungând în 1945 să apară doar în trei numere.

² *Anuarul Institutului Geologic din România* a fost tipărit pe hârtie cretată și uneori cu fotografii color.

ai societăților miniere. Menționăm aici câteva nume devenite de referință pentru istoria mineritului metalelor nobile: economistul Virgil Madgearu, geologul Petre Ghițulescu, inginerul Ion Gigurtu, inginerul Ion Tănăsescu, geologul Viorel Brana, inginerul Mihai Piasceski, dr. ing. Eugen Bădescu, geologul Vasile Selăgeanu, dr. ing. Ion Marinescu, inginerul Ion Eugen Bujoiu, prof. univ. Ludovic Mrazec.

Cea mai veche dintre publicațiile de specialitate a fost *Anuarul Institutului Geologic din România*. Apărută în anul 1907, revista Institutului Geologic a reunit în paginile sale articole semnate de geologi renumiți precum T. P. Ghițulescu, Șt. Cantunari, Horia Grozescu, I. Banyai, Theodor Krautner și mulți alții. În general, problematica dezbătută în articolele *Anuarului* a avut un conținut strict specializat, referitor la structura și morfologia solului, formarea și conținutul chimic al mineralelor, studii comparative cu privire la cantitățile de aur conținute de minerele aurifere din diverse zone aurifere din Transilvania³, inclusiv zona Brad. *Anuarul Institutului Geologic din România* este editat și în prezent.

Analele Minelor din România este altă o publicație importantă, în paginile căreia citim studii și articole de referință pentru cunoașterea evoluției mineritului aurifer (și nu numai) și a tuturor problemelor legate de acesta, din România, începând cu anul 1918 și până în 1945.

Analele Minelor din România a fost editată de “Asociația generală a inginerilor și industriașilor de mine din România”, înființată în vara anului 1918⁴.

Odată cu formarea statului unitar național român, preluarea bunurilor miniere aparținând capitalului inamic a acaparat întreaga energie a factorilor politici români, care au elaborat o serie de acte normative menite să reglementeze situația creată. Minele de aur de la Brad aflându-se în proprietatea capitalului german, și deci urmând să intre, conform legislației adoptate imediat după 1 decembrie 1918, în proprietatea statului român, au constituit subiectul unor ample articole publicate în paginile *Analelor Minelor din România*. Astfel, V. Pușcariu și C. I. Motăș, în articolul intitulat “Minele de aur din Brad și Săcărâmb”⁵, descriu cele două zone miniere din punct de vedere geo-morfologic, prezintă câteva date sumare privind producția minelor Musariu, Valea Morii și Ruda și evoluția minelor brădene constituite în Societatea minieră “Ruda 12 Apostoli” în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, autorii descriu instalația de stampare de la Brad și pe cea de la Gura Roșiei (jud. Alba) care prelucra minereurile aurifere provenite de la Săcărâmb. În finalul articolului cei doi autori apreciază că preluarea Societății “Ruda 12 Apostoli” de către capitalul românesc ar fi o bună modalitate de a face ca minele brădene să redevină rentabile și să ofere economiei românești cantități mai mari de aur ca până la acea dată. Aceiași autori, într-un alt articol al aceleiași reviste, prevăd

³ Banyai 1927, p. 525-555. Lațiu 1928, p. 27-41.

⁴ A. M.R., 1, 1918, p. 16-18.

⁵ Pușcariu, Motăș 1919a, p. 171-179; Pușcariu, Motăș 1919b, p. 272-282.

pentru viitorul minelor de la Brad o dezvoltare remarcabilă prin descoperirea unor noi zăcăminte miniere și modernizarea instalațiilor existente⁶.

În a doua jumătate a anului 1920 Societatea minieră "Ruda 12 Apostoli" a fost achiziționată de la proprietarul german de către Societatea "Mica"⁷. Acest subiect a fost dezbătut în diferite alte reviste de specialitate și în presa vremii.

Analele Minelor din România ne oferă în schimb, prin articolele inginerului A. Dinopol și ale geologului Viorel Brana, ambii angajați ai Societății "Mica", informații privind evoluția productivă a noii societăți miniere, precum și despre starea socială a locuitorilor zonei⁸.

Perfecționarea și înlocuirea utilajelor, uneltelor și instalațiilor de prelucrare a aurului au devenit în scurt timp un deziderat pentru întreaga industrie minieră. Necesitățile economice crescute ale noului stat român și cele privind refacerea și întărirea potențialului economic românesc au determinat alocarea de către capitalul românesc a unor fonduri, însemnate pentru acea perioadă, în direcția reutilării și modernizării instalațiilor industriale. Desigur, atunci când luăm în discuție această chestiune trebuie să avem în atenție faptul că modernizarea industriei miniere s-a realizat episodic și în mod neunitar. Capitalul românesc a fost totuși modest în comparație cu nevoile industriei românești, neputând acoperi întreaga cerere a industriei, în general, și a celei miniere în special.

Dezvoltarea activității miniere la Brad a beneficiat în schimb de avantajul existenței unui capital important. Amintim aici doar că, printre acționarii societății, figurau bănci și oameni cu putere financiară capabilă să repună pe un drum ascendent producția întreprinderii brădene. Acest aspect se regăsește analizat în paginile publicației *Analele Minelor din România*. Inginerul Al. Luca, salariat al Societății "Mica", prezenta într-un articol, prin comparație, costurile muncii manuale și a celei mecanizate în procesul de exploatare a aurului, luând ca exemplu Societatea "Mica"⁹. Aceeași publicație ne oferă și darea de seamă a activității Societății "Mica" pentru anul 1942¹⁰.

Exploatarea minereurilor aurifere de la Roșia Montană și Baia Mare a constituit un subiect amplu dezbătut în paginile *Analelor Minelor*, cu deosebire în anii treizeci ai secolului XX¹¹.

Tot pentru această perioadă citim în paginile *Analelor* articole și studii dedicate perfecționării procesului tehnologic de prelucrare a aurului, problemelor

⁶ Pușcariu, Motăș 1920, p. 478-479.

⁷ Despre achiziționarea Societății "Ruda 12 Apostoli" de către "Mica" vom vorbi în alt articol, dedicat înființării Societății miniere "Mica" Brad.

⁸ Dinopol 1933, p. 193-194. Brana 1940, p. 399-403.

⁹ Luca 1940, p. 339-342.

¹⁰ A.M.R., 7, 1943, p. 134-135.

¹¹ Pușcariu, Motăș 1919b, p. 272-282. Popa 1936, p. 413-418. Antonescu 1939, p. 97-101. Gigurtu 1939, p. 129-130.

sociale și perfecționării profesionale a personalului salariat¹². Revista *Analele Minelor din România* și-a încetat apariția în anul 1945.

O problemă asemănătoare a fost tratată de diverși autori în paginile revistei *Independența economică*.

Publicație lunară *Independența economică* a văzut lumina tiparului în anul 1918, sub conducerea inginerilor Virgil Madgearu și Ioan Răducanu. Spre deosebire de celelalte publicații de același gen în care au fost dezbătute, cu predilecție, problemele specifice activității miniere, în *Independența economică* observăm că subiectele supuse atenției cititorului se referă la dezvoltarea economică, industrială, financiară și chiar agricolă a României, în general. Importante pentru subiectul lucrării de față sunt articolele lui Virgil Madgearu privind reorganizarea Ministerului Industriei și Comerțului¹³ și prefacerea industriei românești. De asemenea, Dumitru Rotman a tratat problema participării la beneficii în cadrul unei întreprinderi industriale, într-un număr al revistei apărut în toamna anului 1921¹⁴.

Trecerea bunurilor capitalului inamic în proprietatea celui românesc nu s-a realizat în totalitate în condițiile stabilite de legile postbelice. De aceea multe dintre societățile miniere, și nu numai, cu capital german în special, au devenit obiectul așa-numitelor “camuflări” girate de guvernul român. În legătură cu acest subiect, Virgil Madgearu a făcut, în primul număr al *Independenței economice* din anul 1922, o analiză concretă a fenomenului¹⁵.

Anul 1946 a fost ultimul an de apariție al revistei *Independența economică*.

În anul 1926 istoria mineritului a căpătat noi dimensiuni prin apariția revistei *Miniera* (1926-1948), una dintre cele mai cuprinzătoare și mai ample publicații cu caracter economic și industrial din perioada interbelică.

Legislația minieră a vremii¹⁶, date statistice cu privire la producția de aur și argint a diferitelor societăți miniere¹⁷, problema permiselor de explorare și validarea drepturilor miniere¹⁸, modernizarea tehnică și tehnologică a instalațiilor miniere¹⁹, formarea și perfecționarea personalului salariat din industria minieră,

¹² Pennescu-Kertsch 1924, p. 723-724. Osiceanu 1931, p. 131- 134. Bădescu 1931a, p. 179-183. Bădescu 1931b, p. 239-241.

¹³ Madgearu 1919, p. 14-18. Madgearu 1920, p. 1-3.

¹⁴ Rotman 1921, p. 3-31. Madgearu 1922, p. 3-8.

¹⁵ Madgearu 1922, p. 3-8.

¹⁶ *Miniera* 1927, p. 588. Cătuneanu 1927a, p. 360-363; Cătuneanu 1927b, p. 395-398. Ionescu 1930a, p. 1572-1573; Ionescu 1930b, p. 1613-1614. Zamfirescu 1930, p. 1751-1752. *Miniera* 1938, p. 22-23. Antoniu 1939, p. 21-22.

¹⁷ *Miniera* 1926, p. 16-17; *Miniera* 1926, p. 147, 435; 11, 1936, p. 6-7; *Miniera* 1928, p. 1026-1029; *Miniera* 1928, p. 858-859; *Miniera* 1928, p. 892-893; *Miniera* 1929, p. 1220-1221. Arapu 1935, p. 13-14.

¹⁸ Lăzăreanu 1928, p. 653. Ionescu 1929a, p. 1251-1256; Ionescu 1929b, p. 1319-1343; Ionescu, 1929c, p. 1384-1386. Popa 1932, p. 2230. Antoniu 1929, p. 11731-174. Popa 1933, p. 2583-2585.

¹⁹ Marinescu 1942, p. 115-117. Lăzărescu 1942, p. 109-112.

salarizarea și asigurarea medicală a personalului angajat au fost subiectele prezentate în articolele și studiile publicate de revista *Miniera*. Parcurgând cuprinsul revistei, am constatat că, spre deosebire de celelalte reviste de specialitate, *Miniera* a tratat într-un număr mai mare de articole problematica Societății “Mica” Brad. Astfel, în numărul 7/1926 a fost prezentată pe scurt ședința adunării generale a acționarilor, în care s-a discutat bilanțul economic financiar al Societății “Mica” pentru prima jumătate a anului 1926 și necesitatea măririi capitalului social al acesteia de la 87.500.000 lei la 100.000.000 lei²⁰. De asemenea, informații cu caracter statistic referitoare la activitatea Societății “Mica” au fost publicate și în numerele 8 și 9 ale *Minierei* din 1942²¹.

O altă mențiune privind Societatea “Mica” a fost semnată de inginerul Emil Ioanițiu în articolul din nr. 9-10/1926 al *Minierei*, în care a descris principalele caracteristici ale zăcămintelor miniere de la Brad și de la Baia Mare²², iar Vasile Selagianu (geolog), pe parcursul câtorva articole publicate în diverse numere ale revistei, în anul 1935, a realizat o amplă descriere științifică a zonei aurifere de la Brad (Musariu, Brădișor, Barza, Ruda, Valea Morii, Paltin, Valea Arsului)²³. Un studiu asemănător, dar referitor la minele de la Săcărâmb (jud. Hunedoara) și cu accent pe partea istorică și socială a zonei, a fost scris și publicat de inginerul Ioan Marin²⁴. Mihai Piasieski a fost un alt autor care a tratat problematica activității miniere de la Brad în ansamblul mineritului aurifer din România²⁵.

Modernizarea și înlocuirea utilajelor, uneltelor și instalațiilor în întreprinderile miniere, mai cu seamă în perioada anilor treizeci ai secolului XX, a fost însoțită de perfecționarea personalului și de formarea unui corp de specialiști care să înțeleagă și să aplice măsurile tehnice impuse de noile condiții, astfel încât rezultatele muncii să se încadreze în anumite limite ale calității și randamentului²⁶. Autori precum I. Lăzărescu, I. Marinescu, ingineri ai Societății “Mica”, au publicat în paginile revistei *Miniera* (1934, 1942) articole importante pentru bibliografia acestui segment al istoriei mineritului²⁷.

Istoria mineritului aurifer din România, și nu numai, nu poate fi cunoscută și înțeleasă în profunzime în lipsa informațiilor oferite de presa vremii. Astfel, publicații și cotidiane interbelice, unele centrale, altele locale, dar la fel de importante, precum *Monitorul muncii și asigurărilor sociale* (1936), *Politica*

²⁰ *Miniera* 1926, p. 118-119. Dare de seamă 1925, 1926.

²¹ *Miniera* 1942, p. 292-293; *Miniera* 1942, p. 321-323.

²² Ioanițiu 1926, p. 45-46.

²³ Selagianu 1935a, p. 21-24; Selagianu 1935b, p. 22-24; Selagianu 1935c, p. 21-24; Selagianu 1935d, p. 23-24.

²⁴ Marin 1944a, p. 89-93; Marin 1944b, p. 128-130.

²⁵ Piasieski 1933, p. 2490-2496; Piasieski 1934, p. 19-20.

²⁶ *Miniera*, 1, 1940, p. 9-13.

²⁷ Lăzărescu 1942, p. 38-39. Marinescu 1934, p. 12-14.

socială (1932-1936), *Comerțul și industria* (1932) *Munca* (1933-1938), *Zarandul* (1933-1941), *Abecedar* (1933-1934), *Hunedoreanul* (1937), *Hunedoara noastră* (1942), *Detunata* (1943), au prezentat publicului diverse subiecte specifice activității miniere.

Montanistică și metalurgie este o altă revistă cu caracter minier, care prin conținutul problematicii prezentate merită a fi menționată. Apărută în anul 1922 la Petroșani (jud. Hunedoara), sub patronajul “Asociației Conducătorilor Tehnici Minieri din România”, revista a fost editată lunar de către un colectiv restrâns condus de Arpad Schreiber, președintele Asociației mai sus menționate, și de Ștefan Tomuța, secretarul acesteia.

Tematica dezbătută a fost, în general, asemănătoare celei publicate în celelalte reviste de specialitate. “Noua lege minieră și conductorii tehnici”, “Exploatarea straturilor groase prin pregătire în culcuș”, “La reorganizarea școalelor miniere”, “Problema pensionării conducătorilor tehnici și angajaților particulari”, “Starea industriei miniere din Munții Apuseni și măsurile ce trebuiesc luate pentru salvarea ei”, “O scurtă expunere a mineritului de aur de la Săcărâmb”, “Evoluția condițiilor muncitorești miniere la minele de cărbuni din Ardeal și Banat” sunt doar câteva dintre articolele publicate în paginile revistei *Montanistică și metalurgie* în intervalul 1922-1927²⁸.

Dezvoltarea economică și implicit cea industrială a României în perioada interbelică a constituit un subiect de mare interes, reflectat în bibliografia de specialitate. Pe lângă informațiile provenite din articolele și studiile publicate în revistele de specialitate, există și lucrări complexe care ne furnizează date mai ample referitoare la minerit.

Virgil Madgearu a tratat cu mare atenție și profesionalism aspecte din activitatea economică, industrială și minieră a României, concretizate în câteva lucrări de referință pentru istoriografia mineritului: *Ocrotirea muncitorilor*, publicată încă înainte de încheierea primului război mondial, dar care a rămas de actualitate și în perioada interbelică²⁹, *Bazele noii politici economice*³⁰, tipărită în 1929, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*³¹, publicată în anul 1940, *Curs de economie politică*, 1944³².

O lucrare interesantă în care autorul Ion Rusu Abrudeanu a realizat o incursiune în timp în mineritul aurifer este *Aurul românesc. Istoria lui din vechime până azi*. Tipărită în 1933, lucrarea propune spre atenție cititorului, pe lângă informații generale cu caracter economic, și o analiză scurtă dar elocventă

²⁸ Schreiber 1924a, p. 1-3. Schreiber 1924b, p. 1-4. Schreiber 1924c, p. 3-4. Joos 1925, p. 5-6. Iancu 1926, p. 4-6. Tomuța 1927a, p. 1. Tomuța 1927b, p. 1-2.

²⁹ Madgearu 1915.

³⁰ Madgearu 1929.

³¹ Madgearu 1940.

³² Madgearu 1944.

a unor fenomene sociale strict legate de activitatea de exploatare a minereurilor aurifere: furtul de aur de la minele de aur și exploatarea rațională a zăcămintelor³³.

Istoriografia mineritului aurifer din România a fost îmbogățită în anul 1940 cu o altă lucrare de referință. Este vorba de cartea *Industria aurului din România*, semnată de Ilie Haiduc³⁴. Subiectele tratate în cuprinsul cărții se referă la activitatea minieră în Munții Apuseni.

Contemporan celor doi autori amintiți mai sus a fost Ioan Popa-Zlatna, remarcabil fiu al moșilor, care în studiile sale, publicate în revistele vremii³⁵, a caracterizat cu acuratețe problemele minerilor moși.

De numele aceluiși autor se leagă editarea unei ample lucrări memoria-listice, tipărită însă prin grija fiului său, Mircea Popa-Zlatna, abia în anul 2005 de către Fundația Paem. Cartea cuprinde cinci volume și poate fi considerată un izvor și o sursă istorică primară care ajută considerabil la cunoașterea evoluției activității miniere, a vieții sociale și culturale din Munții Apuseni în perioada interbelică până la 1948³⁶.

Din istoriografia mineritului perioadei interbelice nu poate fi omisă o lucrare importantă care ne informează pe scurt cu privire la activitatea economică, socială și culturală a zonei Brad. Mai precis, este vorba despre cartea intitulată *Năzuințe și înfăptuiri sociale* ale Societății “Mica”, prezentată la expoziția “Muncă și voie bună” de la București din vara anului 1939³⁷. Pe parcursul celor 47 de pagini ale cărții au fost prezentate sintetic principalele realizări ale Societății “Mica”, de la înființare, în 1920, și până în 1939.

A doua jumătate a secolului al XX-lea a constituit o perioadă în care cercetarea problematicii miniere s-a intensificat. O serie de probleme de ordin economic, social și cultural au fost reanalizate, nuanțate, reevaluate sau tratate altele noi. Despre acestea au scris o serie de autori, fie în lucrări colective, generale sau speciale, de dimensiuni mai întinse sau cu un conținut redus, fie individual în paginile unor publicații științifice sau ziare. Datorită numărului mare al articolelor și studiilor publicate în acest interval și cu aceste subiecte, ne vom limita la a le enumera doar pe cele reprezentative.

Dintre istoricii economiei și industriei extractive românești amintim pe Ludovic Bathory, Ludovic Vajda, Emilia Sonea, Dumitru Șandru, Ioan Saizu, Victor Axenciuc, Al. Neamțu, Maria Mureșan, Ioan Scurtu, Volker Wollmann, Ion Alexandrescu, iar dintre publicațiile apărute în a doua jumătate a secolului al XX-lea menționăm *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, *Anuarul Institu-*

³³ Rusu-Abrudeanu 1933.

³⁴ Haiduc 1940.

³⁵ Popa-Zlatna 1939, p. 205-207.

³⁶ Popa-Zlatna 2005.

³⁷ Societatea “Mica”, 2004.

tului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" Iași, Apulum, Sargetia, Revista de Istorie, Acta Musei Napocensis, Acta Musei Porolissensis etc.

Tratarea tematicii mai sus menționate s-a realizat de către autori, în a doua jumătate a secolului trecut, într-un mod complex, chiar interdisciplinar, deși influența ideologiei comuniste se simte aproape în fiecare studiu. Menționăm că nu este în intenția noastră o analiză din acest punct de vedere a studiilor publicate, atenția noastră fiind îndreptată spre înțelegerea cât mai amplă și profundă a evoluției economice și industriale a României secolului XX.

"Începuturile revoluției industriale în mineritul și metalurgia din Transilvania" este articolul prin care istoricul Ludovic Vajda a examinat rolul revoluției industriale capitaliste în industria minieră și metalurgică, cu consecințe semnificative pentru economia românească până în secolul XX³⁸.

În 1966, în numărul trei al *Anuarului Institutului de Istorie* de la Iași, Dumitru Șandru, Jean Benditer și Ioan Saizu au publicat un studiu consistent prin care ofereau publicului cititor, specializat sau nu, noi date și o nouă interpretare a dezvoltării economiei și industriei miniere, metalurgice, petroliere românești, din perioada dictaturii antonesciene³⁹. Informațiile de la baza studiului au provenit din documente arhivistice și revistele de specialitate pe care le-am enumerat în paginile de mai sus.

În 1968, în numărul unsprezece al *Anuarului Institutului de Istorie* din Cluj, istoricul Ludovic Bathory reanaliza și pune în discuție, prin comparație, evoluția productivă a unor întreprinderi aurifere. Printre acestea figura și Societatea "Mica" de la Brad, care a fost de altfel și cel mai mare producător de aur din România interbelică⁴⁰.

În deceniul șapte al secolului trecut preocupările legate de dezvoltarea industriei miniere a României au crescut numeric.

Nicolae Maghiar și Ștefan Olteanu sunt autorii unei lucrări reprezentative publicate în anul 1970 și care ne oferă informații și despre Societatea minieră "Mica" Brad⁴¹.

În aceeași perioadă avocatul Alexandru Herlea a publicat un articol foarte interesant și important în același timp pentru cunoașterea istoriei economiei miniere. Importanța acestui articol este dublată, de altfel, de faptul că autorul a făcut cunoscute aspecte noi legate de constituirea Societății "Mica" și validarea drepturilor miniere ale acesteia⁴².

După încheierea primului război mondial, dezvoltarea industrială a României a urmat pași mărunți și uneori chiar nesiguri datorită, în primul rând, lipsei de

³⁸ Vajda 1967, p. 173-194.

³⁹ Șandru, Benditer, Saizu 1966, p. 85-132.

⁴⁰ Bathory 1968, p. 159-170.

⁴¹ Maghiar, Olteanu 1970.

⁴² Herlea 1973, p. 101-115.

capital autohton. Acest fapt a făcut ca, în industria minieră, capitalul străin să dețină un procent ridicat multă vreme după 1918.

Problema capitalului străin în industria minieră românească a constituit un subiect amplu dezbătut de istoricul Ludovic Bathory⁴³. Același subiect a fost tratat și de Constanța Bogdan și Adrian Platon în lucrarea *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*⁴⁴.

Cercetarea evoluției mineritului aurifer implică o investigație cuprinzătoare a diverselor probleme contingente cu activitatea minieră. Pregătirea și perfecționarea profesională a tuturor categoriilor de angajați ai întreprinderilor miniere, problema forței de muncă și salarizarea acestora au constituit obiective permanente ale patronatului. Reglementarea legală a tuturor problemelor de muncă a stat în atenția factorilor de conducere ai societății românești de-a lungul întregii perioade interbelice. În acest context importanța legislației muncii a fost analizată și interpretată de numeroși istorici, sociologi, juriști, economiști.

O lucrare importantă⁴⁵ prin conținut și problematica propusă a fost publicată în anul 1973. Intitulată *Organizarea și conținutul învățământului profesional și tehnic din România. Aspecte din perioada 1864-1948* și semnată de Constantin Nicolae⁴⁶, cartea prezintă și interpretează întreaga legislație ce a stat la baza organizării și funcționării școlilor profesionale din toate domeniile.

În aceeași perioadă autori precum Ion Saizu⁴⁷, Sorin Mureșan⁴⁸, Ludovic Bathory⁴⁹, Emilian Bold, Dumitru Rusu⁵⁰ au redactat și publicat opinii cu privire la raporturile de muncă, pregătirea profesională, legislația muncii.

Sfârșitul deceniului șapte al secolului XX a fost marcat, din punct de vedere istoriografic, de apariția volumului aniversar *2000 de trepte în mineritul zărandean*. Tipărită în anul 1979 de către Ministerul Minelor și Geologiei, Centrala Minereurilor Deva și Întreprinderea minieră Barza, cartea constituie o sinteză a ceea ce a reprezentat mineritul în zona Brad de-a lungul timpului, pe plan economic, social și cultural⁵¹.

Contribuții referitoare la evoluția industriei miniere, în general, și la cunoașterea activității miniere la Brad, în special, au fost realizate de diverși autori și în anii '80 ai secolului trecut. Ele au avut în vedere aspecte de sinteză și

⁴³ Bathory 1975, p. 314-324. Bathory 1996, p. 247-255. Bathory 1998, p. 517-533.

⁴⁴ Bogdan, Platon 1981.

⁴⁵ Am menționat-o ca fiind importantă pentru că în general acest subiect nu s-a bucurat de un mare număr de apariții bibliografice, cartea ajutându-ne astfel la o mai bună cunoaștere a ceea ce a însemnat învățământul profesional, organizarea, funcționarea sa legală.

⁴⁶ Nicolae 1973.

⁴⁷ Saizu 1974, p. 119-144. Saizu, Tacu 1996, p. 217-223.

⁴⁸ Mureșan 1977, p. 354-358.

⁴⁹ Bathory 1993, p. 216-239.

⁵⁰ Bold, Rusu 1982, p. 69-79.

⁵¹ 2000 de trepte, 1979.

unele analize pe probleme. Menționăm, în acest context, lucrarea cu caracter general a istoricului ieșean Ion Saizu, *Politica economică a României între 1922 și 1928*⁵², și lucrarea Adelei Herban, publicată în revista Muzeului devenă în anul 1983, prin care ne prezintă aspecte ale mișcărilor muncitorești de la Brad în perioada anilor 1924-1925⁵³.

Evoluția industriei miniere românești în perioada interbelică, până la naționalizarea din 1948, se regăsește reflectată, într-un nou mod de abordare, în lucrări și articole publicate în anii de sfârșit ai secolului XX și până în prezent. Accesul necenzurat al cercetătorilor la documentele de arhivă, înzise studierii înainte de 1990, a făcut ca o multitudine de informații să poată fi cunoscute, interpretate, comparate și publicate în diverse reviste ale literaturii de specialitate. Acest fapt a determinat ca unele evenimente și fenomene să fie reevaluate și rescrise. În același timp, alte evenimente și fapte au fost descoperite și publicate, astfel încât istoria domeniului de care ne ocupăm în lucrarea de față a putut fi completată cu noi date.

O analiză obiectivă, în cifre, a evoluției economiei românești, în general, și a industriei miniere, în special, a fost realizată de Victor Axenciuc⁵⁴. De o valoare comparabilă este și lucrarea autorilor Maria Mureșan și Dumitru Mureșan, *Istoria economiei*, apărută în anul 1998⁵⁵.

Pe aceeași treaptă istoriografică se situează lucrarea lui Kheil Ottmar, inginer, fost salariat al întreprinderii miniere de la Brad, prin care acesta oferă publicului cititor noi date cu privire la evoluția dotărilor tehnologice ale întreprinderii brădene în perioada interbelică⁵⁶. Date interesante se regăsesc și în monografia Bradului scrisă și publicată de profesorul Romulus Neag, prin care a prezentat succint evoluția remarcabilă a orașului Brad de-a lungul timpului, ca o consecință a prezenței Societății aurifere "Mica" în zonă⁵⁷. Evoluția Societății "Mica" a constituit un subiect și al preocupărilor mele, concretizate în articole publicate în literatura de specialitate⁵⁸.

O lucrare sintetică, în care autorul Fodor Dumitru a realizat o incursiune în timp a istoriei mineritului, din cele mai îndepărtate epoci și până în prezent, este intitulată *Pagini din istoria mineritului*, tipărită în anul 2005.

Înțelegerea completă și facilă în același timp a dezvoltării mineritului aurifer, în orice perioadă istorică, se realizează apelând și la izvoarele primare ale istoriei. Documentele de arhivă, memoriile, au în acest context o importanță

⁵² Saizu 1981.

⁵³ Herban 1982-1983, p. 463-471.

⁵⁴ Axenciuc 1992.

⁵⁵ Mureșan, Mureșan 1998.

⁵⁶ Ottmar 2003.

⁵⁷ Neag 2004.

⁵⁸ Rîșcuța 2001-2002, p. 639-650. Rîșcuța 2004, p. 580-608. Rîșcuța 2005a, p. 421-434. Rîșcuța 2005b, p. 537-550.

majoră. Astfel, informații provenind din arhiva Societății “Mica” Brad, arhiva Prefecturii Județului Hunedoara, arhiva Primăriei Brad, arhiva Casei de Asigurări Sociale a Județului Hunedoara, arhiva întreprinderii miniere de la Roșia Montană, arhiva Tribunalului Hunedoara, arhiva Jandarmeriei Județului Hunedoara contribuie la cunoașterea, în detaliu chiar, a unor realități și realizări ale unei epoci în care România a sperat la un loc în rândurile țărilor europene.

Conținutul fondurilor arhivistice enumerate mai sus este alcătuit din dări de seamă, rapoarte anuale, note informative, circulare, memorii și diverse dispoziții. Importanța unora dintre acestea este dublată de faptul că, datorită cenzurii comuniste, au intrat în circuitul cercetării abia după 1989, furnizând informații de primă mână, care au întregit segmentul istoriei mineritului aurifer românesc.

CRISTINA RIȘCUȚA

**COORDONNÉES DE L'HISTORIOGRAPHIE
DE L'EXPLOITATION MINIÈRE ROUMAINE EN XXÈME SIÈCLE**

RÉSUMÉ

L'histoire de l'exploitation minière aurifère en Roumanie a été traitée durant le temps par plusieurs auteurs, qui ont essayé de présenter dans leurs oeuvres une image plus complète que possible de l'évolution générale des activités et de la vie des habitants des zones avec du potentiel dans ce sens.

L'ouvrage ci-présent se propose de compléter cette image à la raison de rendre plus facile la compréhension de la nouvelle orientation dans le domaine de l'industrie extractive et de transformation des métaux non ferreux.

Sans avoir la prétention d'un ouvrage exhaustif par notre démarche concernant le stade de la recherche dans ce domaine, nous essayerons de réaliser un démarche historiographique en soulignant surtout les oeuvres de référence. Il faut dire que ce démarche vise les études publiés à l'intervalle de temps du XXème siècle jusq'à présent.

Abrevieri bibliografice

- Antonescu 1939 - C. Antonescu, “Activitatea flotației de la exploatările RIMMA din Baia Sprie în anul 1938”, în *A.M.R.*, 3, 1939, p. 97-101.
- Antoniou 1929 - Gh. Antoniu, “Recunoașterea și validarea drepturilor miniere”, în *Miniera*, 4, 1929.
- Arapu 1935 - I. I. Arapu, “Condițiile extragerii aurului la micii exploataatori”, în *Miniera*, 1, 1935.
- Axenciuc, 1992 - Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice (1859-1947)*, vol. I, *Industria*, București, Editura Academiei Române, 1992.
- A.M.R.* - *Analele Minelor din România*.
- Bathory 1968 - Ludovic Bathory, “Dezvoltarea industriei extractive a metalelor prețioase după Unirea Transilvaniei cu România”, în *A.I.I.*, Cluj, XI, 1968.
- Bathory 1975 - Ludovic Bathory, “Capitalul străin în industria minieră a României între anii 1924-1929”, în *Marisia*, V, 1975.

- Bathory 1993 - Ludovic Bathory, "Problema forței de muncă, șomajul și migrația lucrătorilor în industria carboniferă românească (1919-1929)", în *A.I.I.*, Cluj-Napoca, XXXII, 1993.
- Bathory 1996 - Ludovic Bathory, "Principalele societăți carbonifere. Relațiile lor cu capitalul autohton și străin între anii 1918-1921", în *A.I.I.*, Cluj-Napoca, 35, 1996.
- Bathory 1998 - Ludovic Bathory, "Societățile miniere cu capital maghiar din Transilvania între anii 1918-1921", în *1918. Sfârșit și început de epocă*, Zalău, Editura Muzeului Sătmărean, 1998.
- Banyai 1927 - I. Banyai, "Zăcămintele aurifere din Muntele Boteș. Abrud", în *A.I.G.R.*, XIII, 1927.
- Bădescu 1931a - Eugen Bădescu, "Application de la flottation dans le traitement des mineraux d'or", în *A.M.R.*, 5, 1931.
- Bădescu 1931b - Eugen Bădescu, "Application de la flottation dans le traitement des mineraux d'or", în *A.M.R.*, 6, 1931.
- Bogdan, Platon 1981 - Constanța Bogdan, Adrian Platon, *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, București, Editura Academiei, 1981.
- Bold, Rusu 1982 - Em. Bold, D. Rusu, "Contribuții la studiul legislației muncii în România modernă și contemporană", în *A.I.I.A. "A.D. Xenopol"*, Iași, XIX, 1982, p. 69-79.
- Brana 1940 - Viorel Brana, "Probleme sociale din Munții Apuseni în legătură cu mineritul", în *A.M.R.*, 12, 1940.
- Cătuneanu 1927a - Radu Cătuneanu, "Transformarea societăților miniere cu participare prin părți în societăți anonime miniere române", în *Miniera*, 3, 1927.
- Cătuneanu 1927b - Radu Cătuneanu, "Transformarea societăților miniere cu participare prin părți în societăți anonime miniere române", în *Miniera*, 4, 1927.
- Dare de seamă 1925, 1926 - *Dare de seamă a Consiliului de Administrație a S.A.R.M. "Mica"*, 1925, 1926.
- Dinopol 1933 - A. Dinopol, "L'industrie de la l'or en Roumanie et ses perspectives de développement", în *Analele Minelor din România*, 5, 1933.
- Dumitru 2005 - Fodor Dumitru, *Pagini din istoria mineritului*, Deva, Editura Infomin, 2005.
- Gigurtu 1939 - Ion Gigurtu, "Exploatarile aurifere și dezvoltarea lor în viitor", în *A.M.R.*, 4, 1939.
- Haiduc 1940 - Ilie Haiduc, *Industria aurului din România*, București, 1940.
- Herban 1982-1983 - Adela Herban, "Aspecte din lupta minerilor de la Societatea „Mica” din Brad în anii 1924-1925", în *Sargetia*, XVI-XVII, 1982-1983.
- Herlea 1973 - Al. Herlea, "Contribuții la istoria economiei miniere în Munții Apuseni. Prezentarea arhivei Societății «Mica»", în *Studii. Revistă de Istorie*, 1, 1973.
- Hunedoara 1980 - *Hunedoara. Monografie*, București, Editura Sport-Turism, 1980.
- Iancu 1926 - Iosif Iancu, "Starea industriei miniere din Munții Apuseni și măsurile ce trebuie luate pentru salvarea ei", în *Montanistică și metalurgie*, 1, 1926.
- Ioanițiu 1926 - Emil Ioanițiu, "Zăcămintele miniere din România Mare", în *Miniera*, 9-10, 1926.
- Ionescu 1929a - N. E. Ionescu, "Explorarea. Procedura obținerii permisului de explorare în noua lege a minelor", în *Miniera*, 6, 1929.
- Ionescu 1929b - N. E. Ionescu, *Explorarea. Procedura obținerii permisului de explorare în noua lege a minelor*, în *Miniera*, 9-10, 1929.
- Ionescu 1929c - N. E. Ionescu, "Explorarea. Procedura obținerii permisului de explorare în noua lege a minelor", în *Miniera*, 11, 1929.
- Ionescu 1930a - N. E. Ionescu, "Drepturile care derivă din permisul exclusiv de explorare", în *Miniera*, 4, 1930.
- Ionescu 1930b - N. E. Ionescu, "Drepturile care derivă din permisul exclusiv de explorare", în *Miniera*, 5, 1930.
- Joos 1925 - Ludovic Joos, "O scurtă expunere a mineritului de aur de la Săcărâmb", în *Montanistică și metalurgie*, 11, 1925.

- Lațiu 1928 - Victor N. Lațiu, "Contribuțiuni la studiul microenergetic al minereurilor de fier de la Ghelar", în *A.I.G.R.*, XIV, 1928.
- Lăzăreanu 1928 - N. Lăzăreanu, "Recunoașterea și validarea drepturilor dobândite în Legea Minelor", în *Miniera*, 1, 1928.
- Lăzărescu 1942a - I. M. Lăzărescu, "Adaptarea mineritului de matală românesc la situația creată prin arbitrajul de la Viena", în *Miniera*, 4, 1942.
- Lăzărescu 1942b - I. Lăzărescu, "Formarea personalului tehnic și metalurgi", în *Miniera*, 2, 1942.
- Luca 1940 - M. Al. Luca, "Comparație între costul lucrului la minele aurifere față de tendințele de perfecționare a mijloacelor mecanice", în *A.M.R.*, 10, 1940.
- Madgearu 1915 - Virgil Madgearu, *Ocrotirea muncitorilor*, București, Institutul de arte grafice "Flacăra", 1915.
- Madgearu 1919 - Virgil Madgearu, "Reorganizarea Ministerului Industriei și Comerțului", în *Independența economică*, 9-10, 1919.
- Madgearu 1920 - Virgil Madgearu, "O societate pentru refacerea industrială", în *Independența economică*, 4-6, 1920, p. 1-3.
- Madgearu 1927 - Virgil Madgearu, "Opera camuflărilor", în *Independența economică*, 1, 1922.
- Madgearu 1929 - Virgil Madgearu, *Bazele noii politici*, București, Atelierele Grafice Socec and Co. S.A., 1929.
- Madgearu 1940 - Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, Independența economică, 1940.
- Madgearu 1944 - Virgil Madgearu, *Curs de economie politică*, București, Institutul de Cercetări Economice, 1944.
- Maghiar, Olteanu 1970 - N. Maghiar, Șt. Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București, Editura Științifică, 1970.
- Marin 1944a - I. Marin, "Minele din Săcărâmb", în *Miniera*, 3, 1944.
- Marin 1944b - I. Marin, "Minele din Săcărâmb", în *Miniera*, 4, 1944.
- Marinescu 1942a - I. Marinescu, "Instalații de preparare din țară ce fac uz de de flotație, în Miniera", 4, 1942.
- Marinescu 1942b - I. Marinescu, "Cercetări asupra posibilităților de cianurare a concentratelelor prin flotație din rămășițe de stampare sau flotare directă", în *Miniera*, 2, 1942.
- Mureșan 1977 - Sorin Mureșan, "Considerații privind apariția contractului colectiv în România", în *A.I.I.A. "A.D. Xenopol"*, Iași, XIV, 1977.
- Mureșan, Mureșan 1998 - M. Mureșan, D. Mureșan, *Istoria economiei*, București, Editura Economică, 1998.
- Neag 2004 - Romulus Neag, *Monografia municipiului Brad*, Deva, Editura Infomin, 2004.
- Nicolae 1973 - C. Nicolae, *Organizarea și conținutul învățământului profesional și tehnic din România. Aspecte din perioada 1864-1948*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.
- Osiceanu 1931 - C. Osiceanu, "Sarcinile fiscale ale industriei", în *A.M.R.*, 4, 1931.
- Ottmar 2003 - Kheil Ottmar, *Metale nobile. Tehnologii de preparare. Uzina Gurabarza*, Deva, Editura Infomin, 2003.
- Pennescu-Kertsch 1924 - Christian Pennescu-Kertsch, "Casa de pensii sau asigurări pentru personalul din industria minieră", în *A.M.R.*, 23, 1924.
- Piaseski 1934a - M. Piaseski, "Industria minereurilor și metalelor în România în anii 1931 și 1932", în *Miniera*, 3, 1933.
- Piaseski 1934b - M. Piaseski, "Industria minereurilor și metalelor în România în anii 1931 și 1932", în *Miniera*, 5-6, 1934.
- Popa 1936 - Ilie Popa, "Mineritul de aur din Roșia Montană", în *A.M.R.*, 9, 1936.
- Popa 1932 - Ion Popa, "Validarea drepturilor miniere în M-ții Apuseni", în *Miniera*, 3, 1932, p. 2230.

- Popa 1933 - I. Popa, "Problema reinnoirii permiselor de explorare câștigate sub regimul legii austriece, valabile la 1 februarie 1922", în *Miniera*, 3, 1933.
- Popa-Zlatna 1939 - Ion Popa-Zlatna, "Problema minieră din Munții Apuseni", în *Sociologia românească*, 4-6, 1939.
- Popa-Zlatna 2005 - Ioan Popa-Zlatna, *Amintiri din țara martirilor*, vol. I-III, *Amintiri din țara moșilor*, vol. IV-V, Alba-Iulia, Fundația Paem, 2005.
- Pușcariu, Motăș 1919a - V. Pușcariu, C. I. Motăș, "Minele de aur din Brad și Săcărâmb", în *A.M.R.*, 3, 1919.
- Pușcariu, Motăș 1919b - V. Pușcariu, C. I. Motăș, "Minele de aur din Brad și Săcărâmb", în *A.M.R.*, 4, 1919.
- Pușcariu, Motăș 1920 - V. Pușcariu, C. I. Motăș, "Minele de aur din Brad și Săcărâmb", în *A.M.R.*, 6-7, 1920.
- Rotman 1921 - D. Rotman, "Participarea la beneficii", în *Independența economică*, 10-11-12, 1921.
- Rîșcuța 2001-2002 - Cristina Rîșcuța, "Societatea "Mica". Evoluție și activitate economică (1920-1930)", în *Sargetia*, XXX, 2001-2002.
- Rîșcuța 2004 - Cristina Rîșcuța, "Societatea "Mica". Evoluție economică. Probleme sociale și investiții culturale la Brad în perioada interbelică", în *Apulum*, XLI, 2004, p. 580-608.
- Rîșcuța 2005a - Cristina Rîșcuța, "Coordonate social-culturale în activitatea Societății "Mica" la Brad în perioada 1940-1948", în *Apulum*, XLII, 2005.
- Rîșcuța 2005b - Cristina Rîșcuța, "Activitatea economică a Societății "Mica" în perioada 1940-1948", în *Sargetia*, 2005.
- Rusu-Abrudeanu 1933 - Ion Rusu Abrudeanu, *Aurul românesc. Istoria lui din vechime până azi*, București, Editura Cartea Românească, 1933.
- Saizu 1974 - Ioan Saizu, "Problema forței de muncă și a regimului muncii în România (1922-1928)", în *A.I.I.A. "A. D. Xenopol"*, Iași, XI, 1974.
- Saizu 1981 - Ioan Saizu, *Politica economică a României între 1922 și 1928*, București, Editura Academiei, 1981.
- Saizu, Tacu 1996 - Ioan Saizu, Al. Tacu, "Criterii moderne de sporire a eficienței sociale a învățământului tehnic superior (perioada interbelică)", în *A.I.I.A. "A. D. Xenopol"*, Iași, XXXIII, 1996, p. 217-223.
- Schreiber 1924a - Arpad Schreiber, "Problema pensionării conductorilor tehnici și angajaților particulari", în *Montanistică și metalurgie*, 4, 1924.
- Schreiber 1924b - Arpad Schreiber, "La reorganizarea școalelor miniere", în *Montanistică și metalurgie*, 7-8, 1924.
- Schreiber 1924c - Arpad Schreiber, "Noua lege minieră și conductorii tehnici", în *Montanistică și metalurgie*, 11-12, 1924.
- Selagianu 1935a - V. Selagianu, "Teritoriul aurifer Musariu, Brădișor, Barza, Ruda, Valea Morii, Paltin și Valea Arsului", în *Miniera*, 1, 1935.
- Selagianu 1935b - V. Selagianu, "Teritoriul aurifer Musariu, Brădișor, Barza, Ruda, Valea Morii, Paltin și Valea Arsului", în *Miniera*, 2, 1935.
- Selagianu 1935c - V. Selagianu, "Teritoriul aurifer Musariu, Brădișor, Barza, Ruda, Valea Morii, Paltin și Valea Arsului", în *Miniera*, 3, 1935.
- Selagianu 1935d - V. Selagianu, "Teritoriul aurifer Musariu, Brădișor, Barza, Ruda, Valea Morii, Paltin și Valea Arsului", în *Miniera*, 4, 1935.
- Năzuințe și înfăptuiri sociale - *Societatea "Mica". Năzuințe și înfăptuiri sociale 1920-1939*, București, Imprimeriile "Adevărul", 1939. Ediția a II-a, Deva, Imprimeria "Grapho-Tipex", 2004.
- Șandru, Benditer, Saizu 1966 - D. Șandru, J. Benditer, I. Saizu, "Contribuții la cunoașterea situației economice a României în perioada dictaturii milotaro-antonesciene (6 septembrie 1940-23 august 1944)", în *A.I.I.A. "A. D. Xenopol"*, Iași, III, 1966.

- Tomuța 1927a - Ștefan Tomuța, "Evoluția condițiilor muncitorești miniere la minele de cărbuni din Ardeal și Banat", în *Montanistică și metalurgie*, 3-4, 1927.
- Tomuța 1927b - Ștefan Tomuța, "Evoluția condițiilor muncitorești miniere la minele de cărbuni din Ardeal și Banat", în *Montanistică și metalurgie*, 5, 1927.
- Tomuța 1927c - Ștefan Tomuța, "Evoluția condițiilor muncitorești miniere la minele de cărbuni din Ardeal și Banat", în *Montanistică și metalurgie*, 6-7, 1927.
- Zamfirescu 1930 - Gh. Zamfirescu, "Proprietatea minieră în legislația minieră", în *Miniera*, 11, 1930.
- Zamfirescu 1938 - Gh. Zamfirescu, "Proprietatea minieră în legislația minieră", în *Miniera*, 3, 1938.
- Vaida 1967 - Ludovic Vajda, "Începuturile revoluției industriale în mineritul și metalurgia din Transilvania", în *A.I.I.*, Cluj-Napoca, X, 1967, p. 173-194.
- 2000 de trepte, 1979 - *2000 de trepte în mineritul zărandean*, Deva, 1979.